

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM

BÖLCSÉSZ AKADÉMIA

2012-2013

AZ ŐSZI SZEMESZTER ELŐADÁSAI

BÖLCSÉSZ

AKADÉMIA

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM

PÉCS, 2012

378
P 51

378
P51

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSÉSZAkadémia

2012-2013

AZ ŐSZI SZEMESZTER ELŐADÁSAI

Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény

Ív. I.sz.: ET 3819

PÉCS, 2012

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM

BÖLCSÉSZ AKADÉMIA

2012-2013

AZ ŐSZI SZEMESZTER ELŐADÁSAI

PÉCS, 2012

Az előadássorozatra a TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0029 Tudományos képzés
műhelyeinek támogatása a Pécsi Tudományegyetemen c. program keretében
kerül sor.

A program támogatói:

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Nemzeti Fejlesztési Ögynökség
www.ufszachenyiterv.gov.hu
04 48 430 430

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai
Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

U SZÉCHENYI TERV

A program szervezője:

☛ LANGÓ PÉTER tudományos segédmunkatárs, MTA BTK Régészeti Intézet (Budapest)

„Nem emlékszem, hogy vidámabb embereket láttam volna”. A magyar honfoglalás korát érintő régészeti kutatások fő irányvonalai

☛ Rezümé

Heribald barát címben idézett beszámolója más képet fest a 10. századi magyarokról, mint a krónikák jelentős része. A 10. században a magyarok megjelenése Európában és katonai hadjárataik máig ellentétes megítélést váltanak ki: míg a magyarok dicső hadjáratakról beszélnek, addig más nemzetek képviselőit a rablásokra és a pusztításra emlékeznek ezen események kapcsán. Tény, hogy a magyar törzsszövetség Kárpát-medencei honfoglalása a magyar történeti stúdiumok kiemelt témája volt. A 19. századi nemzeti romantika fontos vonatkozási pontjának számított, a keleti előzményeknek és a harcos nomád nép térfoglalásának a kihangsúlyozása. Ez az időszak beépült a nemzeti identitástudat alapjaiba is.

A különböző időszakokban számtalan kezdeményezés történt a keleti előzmények (és őshazák) feltérképezésére és a magyarországi leletanyag értékelésére. A korai szemléletet alapvetően a tárgytipusok mellé rendelhető etnikus sajátosságok elvét vallotta, azonban mindezt ma már elvetették a szakemberek. Számos kérdés új megvilágításba került az újabb emlékek és kutatási módszerek fényében: így a magyarok öltözködési kultúrája, a kereszténység és a korábbi vallási elemek kérdése, a kalandozások megítélése, vagy a szerzett nemesfém kincsek nagysága és további sorsa. Mára a magyar honfoglalás és a 10. századi Kárpát-medence anyagi kultúrája nem csak a magyar szakemberek, hanem egyre inkább a külföldi régészek érdeklődését is felkeltették. Az új elképzelések és a hozzájuk kapcsolódó vélemények azonban nem csak színesítették azt a képet, amit honfoglaló eleinkről tudunk, hanem ezek mentén lehetőség van a kortárs kutatási irányvonalak bemutatására is.

☛ Életrajz

Langó Péter Jászberényben érettségizett, majd az ELTE Bölcsészettudományi Karának régészet és történelem szakjain diplomázott. A Magyar

Nemzeti Múzeum Informatikai Főosztályán, majd ezt követően Középkori Főosztályán dolgozott. 2000–2001 között a székesfehérvári Szent István Király Múzeum munkatársa volt, majd a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézetének munkatársa lett. Az Intézet keretében részt vett a Somogy megyei nagyfelületű ásatásokon, majd az Intézet ösztöndíjasaként *A történeti genetika a magyar ethnogenezis kutatásában* című tudományos program keretében megalakult kutatócsoportban dolgozott. Több 10–11. századi temető feltárásában vett részt, vagy irányította azok munkálatait. 2008-tól a Kárpát-medence kora középkori bizánci kapcsolatait vizsgáló kutatócsoport munkatársa lett. 2008-tól vesz részt a Major Balázs által vezetett SHAM terpmunkájában. 2012-től az MTA Bölcsészettudományi Központ Őstörténeti Témacsoportjának a tagja.

2003-tól két regionális múzeumi kiállításának volt a társrendezője. 1997-től folyamatosan részt vesz magyar és nemzetközi szakmai konferenciákon. 2007-ben a 10. század régészeti kérdéseiről adott ki egy monográfiát. Fő kutatási témái: a magyar honfoglalás korának régészeti emlékegye és az ehhez kapcsolódó tudománytörténeti kérdések, a közép bizánci időszak tárgyi kultúrája és annak hatása a Kárpát-medencére, valamint a kései nomád népcsoportok Kárpát-medencei integrációja, és tárgyi hagyatékuk vizsgálata.

Kutatásait számos külföldi ösztöndíj segítségével mélyítette el: Bulgáriában és Oroszországban az MTA ösztöndíjasaként, Ausztriában a Studien zur Methodologie der Forschung des Frühmittelalters program résztvevőjeként, valamint a Collegium Hungaricum ösztöndíjasaként; Németországban a Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Olaszországban pedig a Klebelsberg Kunó ösztöndíjasként. Eddigi munkáiért a Magyar Tudományos Akadémia 2006-ban Akadémiai Ifjúsági Díjban, 2007-ben pedig Talentum Akadémiai Díjban részesítette.

■ KULCSÁR SZABÓ ERNŐ akadémikus, ELTE BTK (Budapest)

Hogyan történik a hangulat? A hangoltság „materialitásának” irodalmi fenomenológiájához

■ Rezümé

Ő pedig az ő testének templomáról szól vala.

Jn. 2, 21

Ha érvényes a modernségnek az a 19. század vége óta bontakozó tapasztalata, hogy mindaz, amit világtapasztalatnak nevezünk, mindinkább a technika rendelkezésünkre bocsátotta módon van adva, akkor aligha kerülhető meg annak kérdése, vajon mindaz, amit az ittlétben e körülmények között emberinek nevezünk, valóban a technikáról vesz-e mértéket (Kittler) - vagy van-e mégis olyan (ellen)potenciál a modernség művészeti teljesítményeiben, amely elkerülhetővé teszi a nyelvi fordulat humán örökségének kapitulációját a pretenzív szelleműzés technomateriális erői előtt. Meglehetősen félreértjük, persze, a kilencvenes évek hermeneutika-kritikai fordulatának technomediális imperatívuszát, ha nem érzékeljük mögötte az ember, az „emberi” megérthetőségének megváltozott feltételeire adható válaszok körüli mély bizonytalanságot is. Mindenekelőtt azzal a kérdéssel szembeni tanácstalanságot, hogy a technológizált világtapasztalat körülményei között vajon miként működnek egy új (vagy legalábbis a romantikáéhoz képest újraszituált) nem-hermeneutikai, azaz materiális, érzékleti „értésmód” mediális technikái.

Különös jelentősége lehet itt a megértést (a hermeneutika szerint is) mindig megelőző hangoltság – mint a világhoz való alapviszony – nyelvi hozzáférhetőségének, az érzékelést mindig is “hangoló” érzelmi-hangulati diszpozíciók feltárhatóságának és a test közvetítette impulzusok értelmezhetőségének. Különösen, ha méltányoljuk annak heideggeri maximáját, hogy mivel az érzékek soha nem “nyers adatokat” észlelnek, a materiális megértésmód mindig annak tapasztalatába ütközik, hogy „a hallható egyszersmind meg is pillantható, ha a gondolkodás mindig hallva lát és látva hall”.

Az e szempontból meghatározó hangoltság/hangulat ilyen módon hermeneutikai jelenséggént sajátos státuszú történés gyanánt is értelmezhető, amely nem okvetlenül a „változás” szinonimája. Különleges teljesítménye

arról ismerhető fel, hogy itt nem olyasvalamit választ el a rákövetkezőtől, ami épp a történés következtében különbözik el korábbi önmagától.

A modernség hazai irodalmában tanulságos példái vannak az esztétikai tapasztalat hangoltságban vagy átfogó érzelmi diszpozíciókban megalapozott, ezekben integrált „történéseinek”. Márai, Ottlik és Nádas epikája nagy valószínűséggel egy-egy mintaérvényű alakzatát alkotja meg annak a „törtéző hangoltságnak”, amely nem-hermeneutikai alapviszonyként úgy kondicionálja a test és az érzékszervek tapasztalatát, hogy a fájdalom és a melankólia például legyűrheti ugyan a maga alanyát, de éppen mivel az embernél a külső és belső eredetű érzékelés a mindig nyelvi feltételezettségű közvettség distanciáin keresztül megy végbe (Plessner), ő maga sohasem azzal a feltétlenséggel válik ezek kiszolgáltatottjává, mint teremtésbeli társainak összessége. Ami azt is jelenti, hogy – legalábbis a magyar modernség néhány kiemelkedő tanúságtétele szerint – az emberi önmegértés kódjainak legteljesebb materializációja sem nélkülözi az önmagunkhoz való közvetlenség elemi hermeneutikai komponensét, a nyelviséget.

■ Életrajz

Kulcsár Szabó Ernő 1968-ban érettségizett, majd felvették a Kossuth Lajos Tudományegyetem (KLTE) magyar-német szakára, ahol 1973-ban szerzett tanári diplomát. Diplomájának megszerzése után a KLTE magyar irodalomtörténeti tanszékének tudományos munkatársa lett, majd 1974-ben átkerült az Országos Széchényi Könyvtárhoz, itt az Új Könyvek című kiadványának szerkesztőjeként dolgozott 1978-ig. Ezt követően rövid ideig a Magvető Könyvkiadó szerkesztője volt. 1979-ben az MTA Irodalomtudományi Intézetéhez került, tudományos munkatársi beosztásban. 1983-ban az ELTE magyar irodalomtörténeti tanszékén kezdett el oktatni, majd 1984 és 1988 között a Bayreuthi Egyetem általános irodalomtudományi tanszékénél is dolgozott.

1988-ban visszatért az ELTE-re, ahol 1990-től az összehasonlító és világirodalmi tanszékének docenseként dolgozott tovább. Szintén 1990-ben távozott az MTA Irodalomtudományi Intézetéből, miután a Janus Pannonius Tudományegyetem irodalomelméleti tanszékének vezetőjévé nevezték ki (az egyetemen 1989-ben kezdett el oktatni). 1995-ben kapta meg egyetemi tanári kinevezését. 2000-ben távozott Pécsről. 2006-ban az ELTE Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézetének igazgatójává nevezték ki. 1996 és 2005 között a berlini Humboldt Egyetem tanszékvezető professzora is volt. 2002-ben pedig az Andrassy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetem egyetemi tanára lett.

1986-ban védte meg az irodalomtudományok kandidátusi értekezését, 1994-ben pedig az MTA doktora lett. 1995-ben habilitált, később megválasztották a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 2004-ben pedig rendes tagjává. Korábban már a Pécsi Akadémiai Bizottság és a Magyar Irodalomtudományi Bizottság tagja lett, utóbbinak 1997 és 2003 között elnöke is volt. 2007-ben a Magyar Akkreditációs Bizottság egyetemi tanári kinevezéseket véleményező kollégiumának elnöki tisztségével bízták meg.

Kutatási területei a 20. század magyar és német irodalma, valamint irodalomelmélete, illetve a hermeneutika, a modern kritikátörténet és a mediális kultúratudomány. Kidolgozta a 20. századi magyar költészet-történet új koncepcióját, valamint vezetője volt a magyarországi hermeneutika és a recepcióesztétika önálló irányzattá történő fejlesztésének.

1979-ben a Kortárs című lap kritikai rovatvezetője lett, itt 1984-ig dolgozott. A Magyar Írószövetség tagja is lett, itt 1978 és 1983 között a József Attila Kör vezetőségi tagja volt. 1996-ban a Magyar Filológiai Társaság végrehajtó-bizottsági tagjává választották. 1989 és 1999 között a Literatura című irodalomtudományi szakfolyóirat felelős szerkesztője, 2000 és 2006 között pedig szerkesztőbizottságának elnöke volt. Ezenkívül berlini időszakában a Berliner Beiträge zur Hungarologie főszerkesztőjeként is dolgozott. 2007-ben az Irodalomtörténet főszerkesztője lett.

■ SZÁVA BORBÁLA történész-muzeológus, PMMI Ferenczy Múzeum (Szentendre)

„Világpiac” az ókorban? Útvonalak, árucikkek, kapcsolatok a Dél-kínai tengertől a Mediterráneumig

■ Rezümé

Meglepő mennyiségű ókori római pénzermét találtak a régészek indiai ásatásokon, Marcus Aurelius arcképevel díszített érméket a mai Vietnam déli partjainál, a mai Kairó mellett pedig Indiában előállított mintás textilanyagok töredékei kerültek elő. Vajon hogyan értelmezhetőek ezek a leletek, amelyek egymástól távoli kultúrák cserekapcsolataira utalnak?

A Földközi-tenger térségét Kínával összekötő nemzetközi kereskedelmi rendszer létezéséről az időszámításunk szerinti első századokban frásos források és régészeti leletek egyaránt tanúskodnak. Az árucserét egyrészt a Selyemút karavánjai bonyolították, másrészt tengeri kereskedelmi rendszerben zajlott. A tengeri útvonal Dél-Kínából indult, érintette Délkelet-Ázsia szárazföldi és part menti területeit illetve a Délkelet-ázsiai szigetvilágot, az Indiai-félszigetet és az Arab-félszigetet, végül csatlakozott a Földközi-tenger térségéhez.

A hajózás technikai feltételei és a korlátozott navigációs ismeretek csak part menti közlekedést tettek lehetővé az i. sz. 5. század előtt, a hajók pontosan kiszámítható, de korlátozott távolságok megtételére voltak képesek. Létrejött egy kikötőállomás-lánc, kisebb-nagyobb települések hálózata, amelyek társadalmára a kialakulásuktól kezdve jellemző volt az etnikai keveredés. Feltehetően már az ókorban letelepedtek, és kolóniákat alapítottak a távolról érkező kereskedők és pénzváltók az Indiai- és az Indokínai-félsziget, illetve a térség szigeteinek kikötővárosaiban. Kapcsolatot tartottak fenn a szárazföld belsejében élő - feltehetően letelepedett, mezőgazdasági tevékenységet folytató - lakossággal, illetve az úgynevezett hegyi törzsekkel. Előbbitől a saját maguk és a hajók legénysége számára szükséges élelmiszert, utóbbiaktól különleges erdei nyersanyagokat és luxuscikkeket szereztek be. A nagy folyók menti karavánutakon szállított termékeket és nyersanyagokat szintén ők értékesítették. A letelepedett kereskedők a változó piaci igények szerint halmozták fel raktáraikban a szárazföld belsejében kitermelt nyersanyagokat (elsősorban fűszereket, illatos fákat, festőanyagokat, értékes köveket, ál-

latcsontot, valamint madártollat) és árucikket (textileket, csont- kő- illetve fadaragványokat), majd elcserélték azokat az utazó kereskedőkkel, akik rendszeres időközönként érkeztek.

Kedvező széljárásra várakozó, a kikötőkben ideiglenesen tartózkodó kereskedők nem csupán árut cseréltek egymással és a városi lakossággal, hanem technikai és mesterségbeli tudást, tapasztalatot is. Nyelvek, kultúrák, vallási hagyományok találkoztak, és keveredtek egymással, hol mélyebb, hol felszínes nyomokat hagyva maguk után.

Az előadás a vázolt kereskedelmi és kulturális árucsererendszer rendkívül összetett folyamatait egy példával érzékelteti. Az indiai festett pamut textíliák mint árucikkek útját követve, értékük és a kereskedelmi árucserében betöltött funkciójuk változásait bemutatva arra hívja fel a figyelmet, hogy a gazdasági törvényszerűségek mellett számos egyéb tényező (például helyi hiedelmek, rituális szabályok, öltözködési és viselkedési tradíciók, a diplomáciai és társadalmi kapcsolattartás hagyományai) határozta meg a piaci viszonyokat és a nemzetközi kereskedelem működését.

■ Életrajz

Száva Borbála történelem szakos bölcész és tanári végzettsége mellett, új- és legújabbkori történeti muzeológus, valamint japán szakos bölcész diplomát szerezett. 2008 és 2012 között a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskolájának hallgatója volt. PhD abszolutóriumát a Néprajz-Kulturális Antropológia Doktori Programon szerezte, ahol témája a 10-12. századi angkori domborműveken megjelenő női viseletek ikonográfiai vizsgálata és kategorizálása volt.

2011-től az ELTE Bölcsészettudományi Kar Távolvelet-Intézetének megbízott előadója, ahol Délkelet-Ázsia – Kambodzsa – vallásairól, kultúráiról és művészettörténetéről, valamint az indiai textilkereskedelemről tart kurzusokat. Oktatói tevékenységén kívül a szentendrei Ferenczy Múzeum történész muzeológusa.

■ **CSEPE VALÉRIA** akadémikus, MTA (Budapest)

Kulturális találmányok és az emberi agy – az írás- olvasástól az internetig

■ **Rezümé**

Az emberiség fejlődésének egyik fontos evolúciós állomása azoknak a kulturális találmányoknak a megjelenése, amelyek többet jelentenek, mint egyszerű technika. Az írás és olvasás, a számolás és a matematika, s legújabbban a digitális világ sokféle összetevője egytől egyig új világot nyitottak meg a kommunikációban, a társas és történelmi emlékezetben, a tudásgyapodásban, a tudományos és technikai fejlődésben, s természetesen minden napjaink legkülönbözőbb területein. Az írásról, az olvasásról, a számolásról, azok egyéni fejlődési útjairól, s zavarairól egyre többet tud a pszichológia, s a társtudományok egyik fontos területe az idegtudomány.

A kognitív idegtudomány, s újabban a pedagógiai idegtudomány (educational neuroscience) az elmúlt évtizedben olyan adatokat tárt fel, amelyek alapján egyre inkább érthetővé válik, miként is alakulnak át az agykérgi hálózatok, miként történik mindaz, amelyet új, s egyben divatos szakzsargon használva az emberi agy újrahasznosításának nevezünk. A hagyományos agykutatási módszerekkel és a modern képalkotó eljárások alkalmazásával látjuk, és láttatni tudjuk, melyek azok a lépések, amelyeken keresztül a beszéd-től az olvasásig, az olvasás technikájától az értő, befogadó, élményt adó olvasásig eljutunk. Egyre jobban ismerjük, hogy a fejlődés során milyen utat jár be az agy az ősi, behuzalozott mechanizmusokra támaszkodó nagyságélezleléstől, becsléstől a mentális aritmetikáig, s a magasabb szintű matematikáig.

Az elmúlt évtized egy újabb kulturális találmány, a digitális technika, információszerzés és kommunikáció elterjedését hozta. Sokan beszélnek ma digitális bennszülöttekről, s arról spekulálnak, hogy mi az, ami az agyban történik e megváltozott közegben. Jó lenne tudnunk, hogy valóban átalakul-e az olvasás, az írás, az információközlés, s a nyelvhasználat az internet világában. Jó lenne érteni, s nem csupán felszínes, ám annál hangzatosabb eszme-futtatásokat látni arról, hogy lényegét tekintve más-e, másként észlel, tanul, emlékezik, s olvas-e a digitális nemzedék.

Az előadás azokat a legújabb kognitív idegtudományi eredményeket mutatja be, amelyek a tudomány mai ismeretei szerint az frás és olvasás agyi folyamatait jellemzik, s azokat az úttörő munkákat, amelyek a digitális korszaknak az agyi hálózatok átalakulására gyakorolt hatását az idegtudomány legkorszerűbb eszközeivel igyekeznek feltárni.

■ Életrajz

Csépe Valéria 1976-ban szerzett pszichológusi diplomát az ELTE Bölcsészettudományi Karán pszichológia-biológia szakon. Ugyanazon év novemberében kezdett el fiatal kutatóként dolgozni MTA Pszichológiai Intézetének Karmos György által létrehozott kutatócsoportjában.

Kutatásainak első évtizedét az állatkísérletekben elektrofiziológiai módszerekkel vizsgált hallási információfeldolgozási folyamatok agyi folyamatainak megismerése határozta meg. Cikkeinek idézettségi listáját az az első szerzőként, 1987-ben Karmos Györggyel és Molnár Márkkal együtt publikált közleménye vezeti, amelyben az eseményhez kötött agyi potenciálok (EKP) eltérési negativitás komponensének első állatkísérletes modelljét írta le. 1981-ben szerzett egyetemi doktori címet az ELTE Bölcsészettudományi Karán, 1992-ben védte meg kandidátusi fokozatát. 2000-ben habilitált, ugyancsak az ELTE-n, s 2002-ben védte meg az MTA doktora címet. Szakterülete a kísérleti és kognitív pszichológia, valamint a kognitív idegtudomány és fejlődésdegtudomány. Számos hazai szakmai szervezet vezetője vagy tagja, több nemzetközi és hazai társaság és szakfolyóirat szerkesztőbizottságának tagja. Magyar és idegen nyelvű publikációinak száma kétszáz feletti. Rendszeres meghívott előadója nemzetközi konferenciáknak, nyári egyetemeknek, nemzetközi kurzusoknak.

Alapító tagja egy hazai és egy külföldi doktori iskolának, vezetője az ELTE PPK Pszichológiai Doktori Iskola Kognitív Pszichológiai programjának, egyetemi tanár az ELTE PPK Pszichológiai Intézete Kognitív Pszichológia Tanszékén, amelynek alapítója, s 2005-től főtítkárhelyettesé választásáig tanszékvezetője. Kutatóprofesszorként az MTA Természettudományi Központ Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézetében végzi kutatásait.

2007 óta az MTA levelező tagja, 2008-tól első, majd 2011-től második ciklusra megválasztott főtítkárhelyettese. Szakmai közéleti tevékenységét számos funkció jelzi; többek között a Magyar Pszichológiai Társaság főtítkárhelyettese 1996 és 2000 között, az MTA II. Osztály Pszichológiai Bizottságának titkára egy-, majd elnöke két ciklusban, az MTA Közgyűlésének doktor-képviselője két ciklusban, az MTA Bolyai Kuratórium tagja két ciklusban, az OTKA PSP Zsúri tagja, majd elnöke, a Társadalomtudományi Kollé-

gium tagja. 2012. október 1-től az egyik legnagyobb tudományos szövetség, az ICSU (ennek tagja az IUPSYS) stratégiai testületének tagja.

Tudományos, oktatói és tudományos szervezői munkáját számos díjjal, kitüntetéssel ismerték el. 2002-ben Kardos Lajos-díjjal, 2003-ban a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjével tüntették ki; 2005-ben kapta meg az Ipolyi Arnold tudományfejlesztési díjat, 2010-ben a Széchenyi Társaság kitüntetését, a Széchenyi Aranyérmét, 2011-ben az OTDK Aranyérmét. A Magyar Pszichológiai Társaságtól 2006-ban kapta meg a Társaságért Érdemérmét, s 2012-ben a Ranschburg Pál emlékérmét.

■ **CSUKOVITS ENIKŐ** tudományos főmunkatárs, MTA BTK Történettudományi Intézet (Budapest)

Magyarországról és a magyarokról

■ Rezümé

Habár a Magyarországról, illetve a magyarokról az elmúlt évszázadok során kialakított kép régóta foglalkoztatja a kutatókat, és a téma szakadatlan népszerűségét számos forráspublikáció, tanulmány, könyv jelzi, a 19. század óta folyamatos érdeklődés ellenére sajátos módon a középkori Magyarország-képről nem készült összefoglaló feldolgozás. Az eddig született munkák általában csak egy-egy forrás, illetve forráscsoport közreadását és/vagy ismertetését tűzték ki célul, vagy csupán szemezgettek a feltárt forrásokból. Évek óta folytatott kutatómunkám során az eddigi kutatásoktól eltérően nem egy kiválasztott forrás, nem egy kiválasztott ország, nem egy szűkebb időszak magyar-képét akartam megismerni; a lehető legszélesebb körű forrásanyagra támaszkodva, a középkori Nyugat-Európa magyar-képéről igyekeztem minél teljesebb panorámát kapni.

Előadásom a feltárt forrásokat két eltérő nézőpontból vizsgálja: először a középkori nyugat-európai magyar-kép megismeréséhez adatokat tartalmazó forrásanyag áttekintésére kerül sor, majd néhány kiválasztott forrás részletes vizsgálatával négy kérdésre igyekszem választ adni: Milyen helyet foglalt el a magyar királyság a kontinens országainak hierarchiájában? Milyen kép élt a magyar királyokról, illetve a magyar királyi hatalom nagyságáról? Milyen harcértékű seregek tekintették a magyar sereget? Milyen kép alakult ki a magyar népről, melyek voltak a legfontosabb magyarság-sztereotípiák?

■ Életrajz

Csukovits Enikő az ELTE-n szerezte történelem szakos középiskolai tanár - levéltáros diplomáját 1984-ben. PhD disszertációját - Középkori magyar zarándokok - ugyanitt védte meg 2001-ben. Kutatási területéhez tartozik a 14-15. századi Magyarország története, ezen belül főként a korszak művelődés- és társadalomtörténetére fókuszál. Vizsgálja még a középkori Magyarország-képet, továbbá összehasonlító kutatásokat folytat az Anjou-államok politika-, intézmény-, és társadalomtörténetének témakörében.

1984/85-ben az Országos Műemléki Felügyelőség keretein belül működő Építészeti Múzeum muzeológusa volt. 1986 és 1994 között a Magyar Országos Levéltárban Borsa István munkatársaként részt vett a Zsigmond-kori oklevéltár készítésével kapcsolatos munkálatokban, továbbá a Diplomatikai Levéltár, illetve a Diplomatikai Fényképgyűjtemény számítógépes feldolgozását előkészítő munkákban. 1993/94-ben a Magyar Országos Levéltár Kamarai Archivumának referense volt. 1993/94-ben az ELTE Tanárképző Főiskolai Karán óraadó tanárként oktatott, 1994-től pedig a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének tudományos munkatársa lett. 1997 és 2005 között a Károli Gáspár Református Egyetem óraadó tanára volt, 2002-től a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének főmunkatársa.

2007-től a Magyar Történelmi Társulat titkára. 1999-től tagja, 2000-től pedig titkára a Magyar-Szlovák Történész Vegyesbizottságnak.

1998 és 2000 között, 2003-2004-ben, továbbá 2006 és 2009 között Bolyai János kutatási ösztöndíjban részesült. 2002-ben és 2004-ben Pásztor Lajos ösztöndíjat kapott, s 6 hónapot az Archivio Segreto Vaticanóban kutatott. 2010-ben Francia Állami Ösztöndíjban részesült.

■ **FEHÉR M. ISTVÁN** akadémikus, ELTE BTK (Budapest)

Megértés, szót értés, egyetértés. Filozófusok közti viták, különös tekintettel a Gadamer–Derrida találkozóra

■ Rezümé

A gadameri hermeneutika a beszélgetés és a dialógus fogalmi köré összpontosul – nézőpontjából az értelmezés is a szöveggel való egyfajta beszélgetés –; a beszélgetés során pedig a résztvevők megpróbálnak egymással – ha nem is mindig egyetérteni, de legalábbis – szót érteni. „Értsünk szót egymással!”: ez a felszólítás nem azonos azzal, hogy „Értsünk egyet egymással!” Ha azt mondjuk, „szót értettünk egymással”, ez jelentheti azt is: „megegyeztünk a vitás pontokban” – ami elég egyértelműen mutatja az egyetértés hiányát. Lehetséges azt mondani: „szót értettünk egymással, noha sok mindenben nem értettünk egyet”.

Igaz ugyanakkor, hogy – mint fő művében Gadamer írja – „minden megértés és egymással való szót értés célja a dologban való egyetértés”; s nem kevésbé igaz az is, hogy – ennek megfelelően – „a hermeneutikának kezdetől fogva az a feladata, hogy a hiányzó vagy a megzavart egyetértést megteremtse, illetve helyreállítsa.”

Innen szemlélve megérteni egymást, szót érteni egymással, egyetérteni, azok a fogalmak, melyek központi szerepet játszanak a filozófiai hermeneutikában, s utóbbi éppenséggel köréjük szerveződik. Ha ez így van, nem éréktelen megnézni azt sem, hogyan képesek maguk a filozófusok szót érteni egymással, illetve hogyan képes maga a hermeneutika megérteni magát.

Előadásom első részében a fenti fogalmakat és az általuk felvetett problémákat igyekszem röviden körbejárni a gadameri hermeneutika fogalmi szövedékében, majd esettanulmány gyanánt annak próbálok utánajárni, hogy 1981-ben Párizsban lezajlott nevezetes találkozásuk során Gadamer és Derrida a maguk részéről mennyiben voltak képesek „szót érteni egymással”.

■ Életrajz

Fehér M. István egyetemi tanulmányait az ELTE-n végezte angol, olasz és filozófia szakon. Kutatási területe a 19-20. századi filozófia története: a német idealizmus, az életfilozófia és a fenomenológiai-hermeneutikai áramlatok. 1985-ben szerzett kandidátusi, 1990-ben akadémiai doktori fokozatot. 1977 óta tanít az ELTE BTK Filozófiatörténet Tanszékén; 1992-től egyetemi tanár; 1990-1997 között tanszékvezető. A kilencvenes években a miskolci egyetemen a filozófia szak s azon belül a Filozófiatörténet Tanszék megszervezője; utóbbi aztán négy éven keresztül vezette. Meghívott előadóként több szemeszteren keresztül tanított az ország több más egyetemén is. 1992-től az ELTE BTK Filozófia Doktori Iskola keretén belül akkreditált Hermeneutika doktori programtagozat vezetője. A Croce-Alapítvány, a Humboldt-Alapítvány és az American Council of Learned Societies támogatásával hosszabb külföldi kutatásokat folytatott Olaszországban, Németországban és az USA-ban (1983/84 Nápoly, 1987/88 Bochum és 1996 Tübingen, 1992/93 University of Virginia). Kutatóútjai alatt vendégoktató a messinai, a bochumi, a virginiai és a tübingeni egyetemen; vendégprofesszor volt ezen kívül a berlini Humboldt Egyetemen (1999). Több nemzetközi tudományos társaság választotta be vezetőségébe, tudományos tanácsába (Internationale Schelling-Gesellschaft, Österreichische Gesellschaft für Daseinsanalyse, International Society for Hermeneutics and Science). Tagja több nemzetközi filozófiai folyóirat szerkesztő bizottságának (Heidegger Studies, L'uomo un segno, Mesotes. Zeitschrift für philosophischen Ost-West-Dialog, Itinerari filosofici. Rivista di Filosofia); a Centro di Studi Storici Umanistici e Sociali per la Calabria tiszteleti tagja, két cikluson keresztül a Deutsch-Ungarische Gesellschaft für Philosophie magyar elnöke. Hazai tudományos társaságokban és grémiumokban is betöltött funkciókat. Éveken keresztül szerkesztője a Magyar Filozófiai Szemlének; 1987-től 1995-ig a Magyar Filozófiai Társaság elnökségi tagja, 1990 és 1995 között főtitkára. Előmozdítója és szervezője több itthon rendezett nemzetközi tudományos konferenciának, így az 1989-es budapesti Heidegger-szimpóziumnak, melynek német és magyar nyelvű anyagát azután Berlinben és Budapesten szerkesztette kötetbe; az 1997-ben az Internationale Schelling-Gesellschaft együttműködésével rendezett budapesti konferenciának; s a XX. századi filozófiai hermeneutika megalkotójának, Hans-Georg Gadamernek a 100. éves születésnapja alkalmából 2000 őszén rendezett nemzetközi szimpóziumnak. 2007-ben az MTA levelező tagjává választotta.

■ **MÉSZÁROS CSABA** tudományos munkatárs, MTA BTK Néprajztudományi Kutatóintézet (Budapest)

Az alkohol szakrális és profán használata Szibériában

■ Rezümé

A valláskutatás egyik vonulata abból a feltételezésből indul ki, hogy minden vallásnak, hiedelemrendszernek közös sajátossága, hogy az ismert jelenségeket, képzeteket két osztályba sorolja. Az egyik csoporthoz tartoznak azok a jelenségek, amelyeket az adott közösségben profánnak, a másik csoporthoz pedig azok, amelyeket szentnek tartanak. A posztszovjet Szibériában megfigyelhető vallásos cselekmények vizsgálata azonban egy olyan rugalmas szemléletet kíván, amely nem húz határt a szakralitás mezeje és a profán jelenségek között. A vallásosság szférája a posztszovjet Szibériában nem különül el a profán élettől, és a vallásos cselekmények sem artikulálódnak egyértelműen, vagyis nem kapnak sajátos formát és értelmezési keretet. Előadásomban amellet érvelek, hogy Szibériában az alkoholfogyasztás és az alkoholáldozat változatos szokásrendszerében gyakran a helyiek számára sem egyértelmű az, hogy mikor lépnek át a szakralitás világába, mikor hajtanak végre vallásos cselekedeteket, és mikor maradnak meg a hétköznapiság, a profanitás talaján.

■ Életrajz

Mészáros Csaba 1996 és 2006 között az ELTE BTK Néprajzi Intézetének, 1998 és 2006 között pedig Belső-Ázsiai Tanszékének hallgatója volt. 2000-ben, egy fél éves egyetemi részképzés keretein belül a Mongol Állami Egyetemen, Ulánbátorban folytatta tanulmányait. 2002 és 2004 között a Jakutszki Állami Egyetemen tanult, ahol 2004-ben diplomázott. 2006-ban az ELTE-n szerzett etnográfusi és orientalista MA diplomát. 2006 és 2009 között az ELTE BTK Néprajztudományi Doktori Iskolájának ösztöndíjas hallgatója volt. 2007-ben Finnországban és Karjalában a Folklore Fellows' nyári egyetemének résztvevője volt. PhD disszertációját 2011-ben az ELTE-n summa cum laude védte meg.

2011-től az Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének tudományos munkatársa, 2012-től pedig az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézetének tudományos munkatársa. Angol, német és orosz nyelvismerete mellett felsőfokú jakut, középfokú mongol és dolgán, továbbá alafokú evenki nyelvtudása is segíti kutatásaiban.

1997-ben és 1998-ban több néprajzi terepmunkán dolgozott Hont megyében, az Ipoly folyó mentén. 2000-ben és 2001-ben Észak- és Kelet-Mongóliában folytatott terepmunkákat. 2001-ben kéthetes néprajzi gyűjtésen vett részt Alsópáhokon, majd a Szegedi Egyetem Néprajz Tanszékének szervezésében Jugoszláviában. 2002 és 2004 között Jakutiában tartózkodott. A két év során összesen tízhónapnyi, többszöri terepmunkát végzett Közép-Jakutiában a Tanda mentén, továbbá Kelet-Jakutiában az Aldan középső folyásánál. 2005-ben hét hetes terepmunkát végzett Ust'-Aldan megye nyári szállásain, Jakutiában.

2004-ben Jakutiában, a küpi középiskolában tanított angol nyelvet és szaha nemzeti kultúrát. 2007 és 2008 tavaszi félévében az ELTE BTK mongol szakján oktatott, 2007 és 2012 között pedig a Balassi Intézet hungarológiai képzésének keretében magyar néprajzot és folklórt tanított. 2009-ben a Jakutszki Állami Egyetemen oktatott nyelvészeti antropológiát.

2002/2003-ban az Open Society Institute-, 2007-ben a Folklore Fellows és az American Folklore Society ösztöndíjainak nyertese. 2008-ban és 2011-ben Állami Eötvös Ösztöndíjat kapott, 2010-ben pedig a Collegium Budapest Junior Fellowship-jét nyerte el.

A Magyar Néprajzi Társaság keretein belül működő Etnológiai szakosztály titkára. Emellett tagja több külföldi szervezetnek is - European Association of Social Anthropologists, Folklore Fellows, Open Society Networker.

1999-ben gyakornokként dolgozott a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeumban. 2001-ben az ulánbátori dokumentumfilm-fesztiválon tolmácsolott, illetve a győri Mediawave fesztivál számára szervezte mongol és jakut együttesek magyarországi koncertjeit. 2004 nyarán a „Régi nemzedékek, mai leszármazottak” című kiállítás szervezésében vett részt Kűpben a Dmitrij Arosimon Múzeumban. 2005-ben a Hunnia Filmstúdió által a Magadani területen és Jakutiában forgatott útfilm munkálataiban működött közre.

■ **OLÁH ATTILA** tanszékvezető egyetemi tanár, ELTE PPK (BUDAPEST)

A globális (érzelmi-pszichológiai-szociális-spirituális) jóllét növekedését támogató személyiségtényezők

■ Rezümé

Az ezredfordulón bontott zászlót a pszichológia-tudomány új mozgalma, a pozitív pszichológia, amely az emberi erősségek és a pszichológiai jól-működés tanulmányozását jelölte meg feladatául. Ezen mozgalom szerint a pszichológia dolga a gyógyításon túl az is, hogy empirikus kutatásokkal és gyakorlati útmutatásokkal segítse az embereket életük kiteljesítésében, boldogságuk megteremtésében, tehetségük és közösségeik fejlesztésében. A pszichológia legyen olyan mértékben az erő és az emberi kiválóság tudománya amilyen mértékben a gyógyításé. Eljött az ideje, hogy a pszichológia több figyelmet szenteljen azoknak a személyen belüli forrásoknak és társadalmi feltételeknek a tanulmányozására, amelyek garanciái annak, hogy az emberek elégedettek legyenek a múltjukkal, boldogság és flow élmény töltse be jelenjüket, reménnyel és optimizmussal nézzenek a jövőbe.

Az előadás olyan saját empirikus kutatási eredményeket mutat be, amelyek során azonosításra kerültek a flow élmény „előállítását és fenntartását”, a boldogság állapot prolongálódását, és a pszichológiai jól-funkcionálást erősítő személyiségtényezők. Az előadás ismerteti továbbá a mentális egészség tünet együttesének a meghatározására a virágzó (ereje teljében funkcionáló) személyiség azonosítására (az előadó által) kidolgozott mérési eljárásokat is.

■ Életrajz

Oláh Attila az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karának dékánja, az ELTE Pszichológiai Intézetében a Személyiség és Egészségpszichológiai Tanszék tanszékvezető egyetemi tanára. 2007 óta a Magyar Pszichológiai Társaság Elnöke. Kutatási területe a megküzdés pszichológiája, a pszichológiai immunrendszer, az érzelmi intelligencia, a pozitív személyiségvonások, a flow-élmény elektrofiziológiai markerei. Klinikai pszichológusként szer-

zett diplomát 1973-ban az ELTE-n, amelynek a mai napig tanára, kutatója, tudományszervezője. 2005-ben habilitált, 2006 óta egyetemi tanár, 2007-ben megalapította a Pozitív Pszichológiai Laboratóriumot az ELTE Pszichológiai Intézetében. 2012 augusztusától az ELTE Pszichológiai Doktori Iskola vezetője.

■ **É. KISS KATALIN** akadémikus, PPKE BTK, MTA Nyelvtudományi Intézet (Budapest)

Mit adhat a magyar nyelv és a magyar nyelvészet az általános nyelvészetnek?

■ Rezümé

Sokan azt hiszik, hogy a magyar nyelvre vonatkozó megállapítások csak a magyarokat érdekelhetik. Valójában az emberi nyelvnek több olyan univerzális sajátága van, melyek a magyarban könnyebben észrevehetőek, jobban megfigyelhetőek, könnyebben tanulmányozhatóak mint például a nagy indo-európai nyelvekben. Ezek általános nyelvészeti elemzésében kulcsszerepet kaptak és kapnak a magyar nyelv jelenségei.

Az előadás e jelenségek közül mutat be néhányat. Megmutatja, hogy (1) a magyar tényeiből kiindulva bizonyítható, hogy a határozott és a határozatlan alany nem ugyanabban a pozícióban áll még az olyan látszólag alany-állítmány mondat szerkezetű nyelvekben sem, mint az angol. (2) Az igék nagy csoportja (melyek jelentése tartalmazza a létrejövés, létrehozás jelentésmozzanatát) csak határozatlan alanyt enged meg, és ez a tény sok más tekintetben is meghatározza mondattani viselkedésüket. (3) Egy *n* számnevet tartalmazó kifejezés jelentése a természetes nyelvben hol 'legalább *n*', hol 'pontosan *n*'. A magyar tényei mutatják meg legvilágosabban, hogy a számnevek alapjelentése a 'legalább *n*'. A 'pontosan *n*' jelentés csak fókuszpozícióban áll elő, a fókuszjelentés következménye. (4) Az általános nyelvészet spekulatív úton jutott el ahhoz a feltételezéshez, hogy az általános és határozatlan névmások (általánosabban: a kvantorok) hatóköri értelmezése mondat szerkezeti helyükből, viszonyaikból kell, hogy levezethető legyen. A magyar az a nyelv, mely e hipotézist látványosan igazolja; melyben a rejtett szerkezeti viszonyokat a mondat hangzó alakja is tükrözi.

■ Életrajz

É. Kiss Katalin az MTA Nyelvtudományi Intézetének kutatóprofesszora és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem egyetemi tanára, Széchenyi-díjas akadémikus, az Academia Europaea tagja. Kutatási területe évtizedek óta a magyar és az általános mondattan, újabban a magyar történeti mondattan

is. Hat könyv és mintegy 170 tanulmány szerzője; a munkáira való hivatkozások száma ezres nagyságrendű.

Fő művei: *Configurationality in Hungarian* (Kluwer 1987), *Discourse-Configurational Languages* (1995), *É. Kiss-Kiefer-Siptár: Új magyar nyelvtan* (Osiris 1998), *The Syntax of Hungarian* (Cambridge University Press 2002), *Anyanyelvünk állapotáról* (Osiris 2004), *Identificational focus versus information focus* (Language 1998), *An adjunction analysis of quantifiers and adverbials in the Hungarian sentence* (Lingua 2010).

- ▣ **PÁLFFY GÉZA** tudományos tanácsadó, MTA BTK Történettudományi Intézet
(Budapest)

Uralkodó-koronázások a kora újkori Magyarországon

▣ **Rezümé**

A kora újkori magyar uralkodó-koronázások szisztematikus vizsgálata a magyar tudományosság és történettudomány régi nagy adóssága. Noha a magyar királyok koronázási szertartása még európai szempontból is számos különlegességgel bírt, a téma egyetlen újabb átfogó feldolgozása – bármennyire hihetetlen – egy szlovák szerző (Štefan Holčík) tollából származik. Az előadó vezette, nemrég alakult MTA BTK TTI „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport az elkövetkező esztendőkből – Szent Korona kora újkori történeti kutatásával egyidejűleg – ezt a hiányt szeretné az 1526 (Szapolyai János székesfehérvári szertartása) és 1916 (az utolsó királykoronázás, IV. Károly budapesti ceremóniája) közötti időszakra koncentrálni.

A Kutatócsoport vezetője előadásában az eddigi előkutatások alapján bemutatja, hogy az egyházi és világi résszel bíró magyar koronázási ceremónia milyen sokrétű szereppel és lehetőségekkel bírt a magyar rendek, a hazai politikai elit különböző csoportjai, a Habsburg-dinasztia és a magyar arisztokrácia egyes családjai számára a politikai, hatalmi és művészeti reprezentáció területén. Emellett az előadás külön figyelmet szentel azoknak a 16-17. századi koronázásokon használt állami szimbólumoknak és nemzeti kincseknek is, amelyeket a Kutatócsoport frissen fedezett fel.

▣ **Életrajz**

Pálffy Géza tanulmányait a budapesti ELTE történelem és levéltár szakjain végezte. 1994 óta dolgozik a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontja Történettudományi Intézetében, jelenleg tudományos tanácsadó és a Kora újkori témacsoport vezetője. 2010-től a MTA doktora. Kutatási területe a Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia 16-17. századi története, elsősorban a törökellenes védelmi rendszer, a királyság katonai elitje és arisztokráciája, a magyar rendek és a bécsi udvar kapcsolatrendszere. A politika-, had- és társadalomtörténet mellett kiemel-

ten érdeklődik a Szent Korona históriája és a magyar uralkodó-koronázások, a ceremónia- és sírkövek kutatás, a térképtörténet és a horvát-magyar, illetve szlovák-magyar kapcsolatok iránt. E témakörökben angol, horvát, magyar és német nyelven eddig kereken 20 kötete, illetve cseh, horvát, magyar, osztrák, német, szlovák folyóiratokban, valamint angol és francia kötetekben 170 tanulmánya jelent meg.

Egy évtizede tagja a legrégebb magyar történeti folyóirat, a Századok szerkesztőségének, valamint két cseh és négy horvát folyóirat szerkesztőbizottságának, továbbá az Osztrák-Magyar Akció Alapítvány kuratóriumának. 1999 őszétől négy esztendőn át főtitkárhelyettese volt a Magyar Történelmi Társulatnak.

Tudományos kutató- és oktatómunkája elismeréseként 2002-ben elnyerte a Talentum Díjat, 2011-ben pedig a Kárpát-medencei népek tudományos-kulturális együttműködésének fejlesztéséért a Magyar Kultúra Lovagja címet. 2012-ben a Szent Korona és a magyar uralkodó-koronázások 1526 és 1916 közötti kutatására elnyerte a Lendület kutatói ösztöndíjat, amelynek segítségével e kiemelkedően fontos téma vizsgálatára kutatócsoportot alapíthatott.

Készült a Virágmandula Kft. nyomdájában.
7624 Pécs. Nagy Jenő u. 12.
Tel/Fax: 72/215-781
www.mandulavirag.hu
info@mandulavirag.hu

Készült a Virágmandula Kft. nyomdájában.
7624 Pécs, Nagy Jenő u. 12.
Tel/Fax: 72/215-781
www.mandulavirag.hu
info@mandulavirag.hu